

РЕЦЕНЗИЯ

от доц.д-р Бойка Донеуска

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по научната специалност „Изкуствознание и изобразителни изкуства“

Автор: Елена Михайлова Георгиева

Научен ръководител: проф.д-р Красимира Коева

Тема: *СЕЦЕСИОНЪТ В ТВОРЧЕСТВОТО НА ИВАН МИЛЕВ И ГУСТАВ КЛИМТ.
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ*

Настоящият дисертационен труд проследява в сравнителен план творчеството на двама значими представители на сецесионно-символистичната естетика - Густав Климт и Иван Милев, формирани в различна художествена среда и под гравитационното въздействие на различни културни традиции.

Интересът към оригиналния стил на Иван Милев е сравнително трайна величина в българското изкуствознание, която привлича вниманието на изследователи от различни генерации. Художник със силно развита сетивност към модерното в различни сфери на изкуството, литератор с оригинална, често парадоксална мисъл, той оставя разнообразно художествено наследство, което провокира и от дистанцията на днешния ден. И въпреки че разностранното му художествено дело е било обект на статии и монографични изследвания, чиито автори предоставят различни отправни точки към неговото осмисляне, то съдържа все още не малко проблемни области, способни да провокират историка на изкуството.

Също толкова комплексна личност, *последният романтик на XX век*, Густав Климт се нарежда сред най-популярните художници на всички времена. На хипнотичното въздействие на неговите картини, често уподобявани с *модерни икони* се дължи голяма част от художествения авторитет и на движението „Виенския сецесион“.

Съпоставката между двамата емблематични за локалната си среда автори извежда релефно особеностите на личния им творчески профил и същевременно се явява показателна за разбирането на иновативните процеси в българското изкуство и за

неговите живи връзки със световната художествена сцена. Научният хоризонт на избраната от докторантката тема е сравнително висок и се определя както от обемната тематична рамка на проучването, така и от приложената изкуствоведска методология.

При общ обем от 219 страници, текстът на дисертацията е структуриран в три глави, увод, заключение, библиография и приложение (Биографична справка за художниците Густав Климт и Иван Милев). Теоретичната част е допълнена от албум с 88 цветни илюстрации. Наименованията на отделните глави – „*Сецесион*“, „*Периодизация и насоки в творчеството на Густав Климт и Иван Милев*“ и „*Сецесионът в изкуството на Иван Милев и Густав Климт. Сравнителен анализ на произведенията на авторите*“ изясняват логиката на избрания изследователски ракурс към проследяваните явления.

Като цяло, работата е организирана на проблемен принцип и запазва известна автономност на основните изследователски линии. Очевидно е, че класическата схема на хронологическия преглед, приложена към една толкова специфична тема и явления не се оправдава поради самия характер на проблема. Затова мотивирано, докторантката предлага диференцирана методология, която съчетава исторически подход с критическа рефлексия.

Въведението включва кратко авторско предисловие, относно мотивацията на темата и представя в общи контури логиката на нейното проследяване. Традиционно, са формулирани актуалността на проблема, поставени са целите и задачите на дисертационния труд, както и средната база на фактологично проучване. Впечатление прави пунктуалният преглед на специализираната българска и чуждоезична литература и категориалното определение на някои от работните понятия. В тази част бих препоръчала макар и краткото реферирание и на специализирания текст на Воля Стойчева (Стойчева, В. „*Синтетичният*” стил и творческите търсения на Иван Милев през 1921-1925 година. – Изкуство, 1986, №3, 15-19).

В **Глава Първа** въпросът за формирането на сецесиона върху общата платформа на панестетизма, спецификата на неговата стилистика, източници и разновидности се проектира върху широк социо-културен фон. В контекста на симултантния преглед, дипломантката анализира културната, социална и политическа топография на

художествената среда в Австро-Унгария в края на XIX -началото на XX век и в България в периода на 20-те години, когато настъпва *втората вълна* на сецесиона.

Като стадиални опорни точки на развитие са посочени психологическите предпоставки и духовните противоречия на границата между две епохи, премахването на разделителните отсечки между „елитарните“ изящни форми на живописата, графиката и скулптурата и добилите нов статут приложни изкуства, печатна продукция и театрална декорация, силният вектор на европейската и източната художествени традиции, ролята на изложбените прояви и на изданията-манифести за утвърждаването на новия стил и др.

Положителна оценка заслужава действително комплексния метод при разглеждане на всички фактори, оказали формиращо въздействие, както върху художествените идеи на времето, така и върху психологическата нагласа на двамата автори конкретно. Последното води до едно програмно кратко, но вярно представяне на динамиката на периода, във връзка с поставената тема.

Глава Втора Периодизация и насоки в творчеството на Густав Климт и Иван Милев поставя във фокуса на изследователския интерес специфичните за творческия темперамент на авторите, проблеми. Докторантката се връща отново към основните вектори на културното развитие в България след трите последователни войни (1912-1918) и залезът на Belle Epoque в Австро-Унгария през последното десетилетие на 19-ти век. Паралелите между тези две твърде различни в социалната си и културна стратиграфия зони, описват част от характерните специфики на мултикултурния европейски климат, довел до появата на локални решения и прочит на тенденции. Въпросът за приемствеността и националната автентичност на българското изкуство е разгледан във връзка с движението „Родно изкуство“ и комбинирането на исторически наследени художествени принципи, семантични кодове и пластически елементи в строежа на творби с новоконструирани значения. Важен аспект на процеса се явява не толкова транскрибирането на определени нива на традицията, а релацията между нейните наративи и модерното съзнание, като основа на един съвременен изобразителен език.

Считам, че един по-задълбочен анализ на естетическата програма на „Родно изкуство“ в тази част би изяснил по-адекватно постановката на *народностно-декоративния стил*, препотвърдил стойността на фолклорното и традиционно наследство

и способен да интегрира пластическите завоевания на модерността. В плоскостта на тези процеси става ясна новата парадигма за *родното*, която взаимства елементи едновременно от речниковия фонд на иконата, средновековните стенописи, дърворезба, текстил и керамика и от *антикаторните* европейски стилове като сецесион и символизъм.

Закономерно, Елена Георгиева проследява динамиката в личностното формиране на Климт и Милев. При Густав Климт като основни топоси на творческата еволюция са представени връзката с науката, биониката и учението на Дарвин, принципът на *паралелизма*, разработен от Ходлер, увлечението по декоративната традиция на Изтока, появата на *тоталното произведение*, *златния и синтетичен* период, както и формирането на личната му иконография от образи и алегии. При Иван Милев художествената траектория се определя от рефлексията на фолклорните и приказни инспирации, пантеизма и дуализма и като цяло - от връзката с *колективното* художествено възприятие. Текстът показва едно действително задълбочено познаване на биографиите на художниците и на семантичната натовареност на популярните образи в творчеството им. Уместно дипломантката акцентира върху идеята за родството на изразните им средства и върху амбивалентното им разбиране за семантичното послание на картината. В общата координатна система на изследването, тя е успяла да разгледа многобройни явления върху най-обща основа, да степенува различните фактори на въздействие като диференцира отражението им според тяхната роля, сила и характер.

Глава Трета *Сецесионът в изкуството на Иван Милев и Густав Климт.*
Сравнителен анализ на произведенията на авторите заема централно място в дисертационния труд, доколкото е посветена на основната му теза.

Синтетично представената картина на сецесиона и неговият силен отглас върху българското изкуство през 20-те години на отминалия век, кореспондират с основните моменти от личната и творческа еволюция на художниците. Позоваването на биографичните данни и формиращи фактори на въздействие, литературни и философски рефлексии, спомага живописца на Иван Милев и Густав Климт да бъде вметена в една действително широка културологична рамка. Разсъжденията на дипломантката са съпътствани и от добре подбрани цитати, в това число от самите художници, които подкрепят автентичността на представените тези.

Особено интересни разсъждения се изграждат при сравнителния анализ на биномно поставени произведения: *Голата истина* на Климт/ *Афишът за първата изложба на Милев* в София, *портретът на Адел Блох-Бауер*/ *Портретът на Анна Каменова*, *Целувката*/ *Крали Марко*, *фризовете Бетовен и Стокле* и *стенписите за дом Стайнови в Казанлък*. Докторантката извлича заключения и от съпоставката на характерните за двамата автори емблематични образи, орнаментални мотиви, жанрови и тематичните блокове. Стилът на изложението ѝ е стегнат и ясен, анализите – професионално точни.

Заключението проследява хода на извършения сериозен изследователски труд и акцентира върху основните му изводи. Работната теза на дисертацията е дискурсивно проблематизирана в полето на стилистическите и съдържателните възгледи на Густав Климт и Иван Милев, процес който изисква привличането на аргументи от разнороден психологически, социален, личностен и разбира се – пластически, порядък. Не е без значение и фактът, че в българската специализирана литература до момента конвергенцията на идеи между австрийския и българския вариант на сецесиона и в частност между творчеството на Густав Климт и Иван Милев, е неизменно поставян, но в повечето случаи във връзка с различен по посока изследователски интерес. Изградените в работата знаци на съответствие и оразличаване действително разкриват форматиращото въздействие на австрийския сецесион по отношение на избора на композицията, мотивите, елементите и декоративния каданс, но не и на семантичния подтекст на българската живопис.

Текстът е допълнен от прецизен научен апарат, а подборът на илюстрациите в албума сполучливо визуализира представените в работата тези. Авторефератът към дисертацията напълно отговаря на изискванията, относно резюмирането на основния текст и самооценъчното извеждане на неговия приносен характер, а двете публикации – на периметъра на труда.

В заключение трябва да отбележа, че при реконструкцията на сецесионната естетика в творчеството на Климт и Милев, Елена Георгиева привежда обширен фактологически материал с монографичен и общ характер, като наред с това анализира семантиката на използваните от художниците символи, стилистически елементи и

алегории, които насищат иконографията на творбите им с допълнителен смисъл и значения. Същевременно е успяла да проследи рефлексията на общите стилови тенденции в австрийското и българското изкуство върху пластическите модификации на живописата, значението на авторската психологическа конструкция при избора на решение, степента на комуникативност на творбите и начините за нейната реализация.

Добре обоснован в този смисъл е и избраният метод на изследване, основан на анализа на отделните произведения, съчетан с по-широки обобщения и паралели. Синхронното прилагане на иконографски и сравнителен анализ, от една страна включва творбата в изобразителната практика на отделния автор, а от друга спомага за разбирането на проследяваните художествени процеси. При това в дисертацията са изразени и аргументирани редица собствени мнения и възгледи, които впечатляват с широкия кръгзор и обема на изследователския труд.

Нивото на едно професионално проведено и защитено научно изследване, неминуемо завишава възможните критерии на неговата оценка. Именно по тази причина бих направила някои уточнения по формата на труда. На първо място, твърде надребнената структура на текста, отразена в съдържание от три страници и имплицитно присъстващи части с малък обем, по-скоро затруднява навигацията в дисертацията. Библиографията по дефиниция е неизменна част от всяко научно изследване и не би трябвало да се категоризира като Приложение 2. При цитиране на публикациите в Автореферата да се има предвид, че на интернет страницата на НХА се намира електронен вариант на изданието: *Проблеми на приложните и изящните изкуства*. Сборник докторантски материали. С., НХА, ISBN - 978-954-607-750-9, COBISS.BG-ID – 1233406180. При проследяването на паралелните линии на изследване се забелязва известно нарушаване на континуума, с неколкократно поставяне на един и същи проблем (например за спецификата на виенския и на българския сецесион във връзка с генеративните процеси в различните художествени ареали) в отделните глави и части на дисертацията. Приемам обаче тази особеност като резултат от избрания сравнителен метод на проследяване и подвижната изследователска *камерата за наблюдение*.

Разбира се, направените бележки касаят незначителни елементи на текстовото редактиране и организация и по никакъв начин не затъмняват изследователските качества

на работата. Дисертационният труд демонстрира сериозен научен потенциал, гарант за успешна работа в професионалната сфера.

По тези причини и с оглед на постигнатите в труда приноси резултати, убедено препоръчвам на Научното жури да присъди на Елена Михайлова Георгиева образователната и научна степен “доктор” по научната специалност 8.2. Изкуствознание и изобразително изкуство.

доц.д-р Бойка Донева